

snovni kanon ove pesničke vrste *potpuno* promašen — jer »akteri« Šajtinčevih pesama, sem retkih izuzetaka, nisu životinje; u stvari, predstavnici pojedinih ljudskih kategorija i karaktera, što, po svojoj implicitnosti, i jeste osnovna vrednost basne — već su i obavezna naravoučenija ili zamagljena ili su posve izostala.

Radivoj Šajtinac piše strofički sa ustaljenim, ukrštenim rimama. Zatim, imamo one, slobodnolinijske pesme, nešto specifične zbog čistih, tematsko-motivski inkorporiranih, dijaloških elemenata. Na koncu, i one sasvim kratke pesme od svega par stihova; čini se da su i najneuspelije. Sve to unosi izvesne živosti u knjigu, ali ta »amotonijska« doprinosi, ujedno, i njenoj heterogenosti.

Kod ovog pesnika prisutno je jedno *impertinentno* pesnikovo »ja«, »mene«, »meni«, prvo lice, svudaprisutno, skoro uvek u početku pesme. Pa i tamo, gde tog *ja* nema, u pesmi, opet imamo pesnikove intervencije, često nezgrapne. (»vraćam se srećan u pustu kuću«, »sebi, sebi pravim ovako grubu šalu«, »smejemo se onom što smo nekad hteli«, »jer ja to sve iznenada«). U nedogled egocentrije, koja, zaista, smeta. A jedna od mnogih istina pevanja je i ta da treba pisati »što dalje od sebe«. Šajtinac to, izgleda preokreće u »što bliže sebi«.

Šteta da ovaj, veoma mladi, stvaralac (koji, odnedavno i prevodi s ruskog i bavi se dramskim tekstovima) pravi tako elementarne greške.

Tim pre, jer je sposoban i za ozbiljnije jezičko otkrivalaštvo, ume da izmašta uspehu sliku (na pr. »hladan, četvrtast vetar klati se iza ormara...«, *Povratak*), a da se izdvojiti i nekoliko vrlo dobrih pesama (posebno mislim na pesmu pod naslovom *Basna petnaesta*).

Bilo bi bolje kad bi, baš u tim prvim knjigama, jer samo je jedna prva, bilo više pesama, koje ne bismo, pročitav ih, trenutno zaboravili, kao i pojedinačnih stihova, koji bi nam se urezali u pamćenje.

Kao i mnogi drugi mladi pisci, Šajtinac je, još, vrlo daleko od toga. Ali je njegovo da se, tome, približi.

J. K.

DALE ČULAFIĆ: »POZNI ŠETAČI«

Izdanje autora, Beograd, 1971.

Pozni šetači D. Čulafića donose eho neoromantičarskog pevanja i mišljenja: svet je taman i zlokoban, u nesporazumu sa samim sobom, osećanje života je tragično, čin pevanja ne predstavlja mogućnost izbacivanja, niti prevladavanja, nego se javlja kao potvrda bespomoćnosti ljudskog pesničkog glasa koji je unapred određen porazom, kao suštinskim sadržajem svoje »sudbinske« ukletosti... U ovim pesmama ništa se ne otvara, ne počinje, sve je odavno i van njih dovršeno, a u njima se samo poetski definiše kao iskustvo čija je tragična istina zauvek nepromenljiva. Otuda, valjda, i ona opštost i zgusnutost slika, koje se ne razlažu i ne dišu, no u nanosu svoje, davno pre videne metaforike, javljaju se kao poetski zapisi poznatog, petricifiranog zvuka i značenja, opštog do mere u kojoj već prelaze u nenadahnut i neubedljiv *manir* viđenja i iskazivanja sveta.

Izgovarajući već toliko puta pevana osećanja i saznanja, bez izrazitijeg žiga ličnog sadržaja, sopstvenog srca i uma, sva od »meke« emocije i nesugestivnog patosa u glasu koji mestimice, prelazi u uzdržan lelek, »stilizovanu« naricaljku, što seća na izvesne gorštačke običajne pesme, — ova poezija će češće biti zaokupljena nedoumicom kako, a ne šta reći. I, opredeljivaće se za vezanu metriku, često za sonet, za stih iscizeliran, jasnih kadenci, zvučne rime, melodičan do milozvučnosti. Usled toga, i kada se javi izuzetnija misao i u stih navre sugestivnije osećanje, ono će se teško probiti do sluha kroz taj čvrsto uređeni, monotoni romor leporekog govora. Bez sumnje, poetski najostvareniji su *Bez-dani*, uvodni ciklus zbirke, sačinjen od deset soneta, ali ovde se u slikama, metaforici, pa i samoj leksici prepoznaje odjek poezije Gojka Janjuševića.

B.

LASER: »IMAGINACIJA« ILI ZAKON

U Likovnom salonu Tribine mladih izlaga la su dva nemačka autora, *Gerhard Vincer* i *Volfgang Bergfeld*, inženjeri firme Siemens.

Među umetnicima sve su brojniji oni koji niti imaju diplome likovnih akademija niti su autodidakti, već su inženjeri, tehničari ili se bave kakvom drugom *specijalizovanom*, naučnom delatnošću. Dovoljno je pomenuti, među ostalima i našeg Radovića (između njega i ove dvojice, po srodnosti nastojanja, i inače bi se mogle uspostaviti određene paralele). Radi se, zapravo, o tome da su ovi naučnici načinili aparat, instrument, konstrukciju, koja za njih, *umesto* njih, ali i *pomoću* njih »stvara«, »slika«. Kreatorstvo ljudi je ograničeno na stavljanje aparata u pogon, određeno usmeravanje, dirigovanje, zatim presnimavanje itd. Ali, neposredni autor je, ipak — laser.

Emisijom zraka dobijaju se, na zaslonu, svetlosni, optički efekti-forme, raznobojne, geometrizovane, mobilne ili imobilne, prostorne. Ali to još uvek nije grafika. Ona se dobija tek fotografskom, dijapozitivnom i serigrafskom reprodukcijom. Naravno, vizuelne mogućnosti kombinovanje, bezbrojne su.

Ova izložba, iako nevelikim brojem izložaka, kolor-grafike, ukazuje na dve bitne činjenice: da su umetnici iz redova tehničke (i izumiteljske) inteligencije sve *prisutniji* (što nije loše, jer su oni lišeni predrasuda i neopterećeni klasičnim likovnim znanjima) i da će i laserska grafika, takođe, *zauzeti*, značajno mesto u sklopu novih tendencija.

Ipak, ostaje otvoreno pitanje: da li će mašina, svojom hladnom preciznošću, obogatiti naš svet? Ili ga obezvređiti?

AMERIČKI SINOPSIS

U protekloj godini, američka književna produkcija i izdavačelstvo dali su čitav niz knjiga natprosečnog dometa. Esejistika je prednjačila. Ipak, i u takvom pluralitetu vrednih knjiga, dalo bi se, i među brojnim, izdvojiti nekoliko još boljih.

Na prvom mestu pažnju zaslužuje knjiga *Ekstrateritorijalno* autora Džordža Štejnera, čijih je 10 novih, briljantno pisanih eseja, zapravo nastavak njegove ranije knjige *Jezik i tišina* (1967). Štejner se usuđuje da govori o jednoj erotskoj relaciji između govornika-pesnika i govora. Jezik je, po njemu, fundamentalno, jezik ljubavi. Ali, kako se to događa, ta »ljubavna afera« između 3 do 4 hiljade jezika, za koje se zna, i ljudi-čitalaca? Pokušavajući da dá odgovor na ovo složeno pitanje, Štejner konstatuje da su »izvesnosti jezika postale privilegija prošlosti«, a da je »Vavilonska kula ponovo pogodna za metaforu«. Zatim, pisac izdvaja tri velika pisca iz naše savremenosti: S. Beketa, V. Nabokova i H. L. Borhesa, proričući im da će baš oni, zahvaljujući svojoj multilingvalnosti, biti mogući geniji modernog vremena, anti-heroji i pesnici-lutalice kroz jezike. Najzanimljivija je Štejnerova tvrdnja o »jezičkoj krizi« u Centralnoj Evropi (1900—1925. godine, koju su zapazili još Vitgenštajn, govoreći o *filosofiji* kao »terapiji govora« i Kafka, o *literaturi*, kao »odbrani istine od jezika«. Ovaj američki esejista-kritičar smatra da su glavne »hidre« jezičkog regresa bile totalitarnističke doktrine, koje su jezik potpuno *korumpirale*, i telefon, koji je drastično *standardizovao* rečnik i sintaksu. On stalno govori, kako i sam primećuje, iz neke »depersonalizovane sadašnjosti« ili »utopijskog futura«, čak i onda kada govori o *idućoj*, budućoj dimenziji realnosti jezika, za koju tvrdi da će biti povratak čovečanstva na početni sinkretizam duha, tela, na empirizam *semantičke* prirode.

Druga značajna knjiga je *Andre Breton, mag nadrealizma*, jedno iluminantno i čvrsto komponovano delo, koje pruža definitivnu sintezu Bretonovog života i dela, jer se kroz njegovu biografiju ukazuje perspektiva fascinantne ličnosti i duha ovog rodonačelnika i »lidera« sirealističkog pokreta.

Do sada je izašla čitava jedna biblioteka o H. Melvilu (slavnom piscu-moreplovca, autoru romana *Mobi Dik*, pesama iz *Nedopevanosti* (The Encantadas, engliziran hispano-američki izraz) i priča iz »Taipe«-a i »Omu«-a). Ova luksuzna i opsežna foto-biografija zaista je remek-delo književnog pregalaštva i materijalnih mogućnosti.

U edicijama univerzitetskih centara (Oksford i Jejl) pojavile su se još dve značajne knjige. Prva je delo Valtera A. Strausa, *Odlazak i povratak, orfička tema u modernoj literaturi*. Knjiga na kompetentan i dokumentovan način, tretira metamorfozu Orfeja od Nervalia i Novalisa do Malarmea i Rilkea, pokazujući kako se Orfej revitalizira u figuru »post-enlajtmenske« kulture. Orfički mit ponovo postaje relevantan, jer, takođe može da *odrazi* i *izrazi* mnoga uzbudljiva zbivanja XX veka.

A druga knjiga je *Metod muze ili introdukcija za »Izgubljeni raj«*, esejiste i pisca studija Džozefa Samersa. To je jedno senzitivno štivo o Miltonovom najvećem delu, koje ima za cilj da pokaže artistsku kompleksnost poeme i njene svete vizije, dovodeći nas u centralnu problematiku njenih nadahnutih linija.

Konačno, od novih časopisa, najzanimljiviji je *Riversajd kvoterli*, kritički magazin *isključivo* za sajns-fikšn i fantaziju.

J. K.